

Dubrovnik, crkva sv. Jakova na Višnjici, gornji dio današnjega glavnog oltara (detalj)
Dubrovnik, the church of Sv Jakov na Višnjici, upper part of today's main altar (detail)

Kruno Prijatelj

Filozofski fakultet u Zadru Sveučilišta u Splitu

Izvorni znanstveni rad
predan 21. 1. 1989.**Cabiancin oltar u crkvi sv.
Jakova na Višnjici u Dubrovniku**

Francesco Penso Cabianca (1665-1737) jedna je od važnijih ličnosti mletačke barokne skulpture kraja 17. i prve četvrtine 18. stoljeća i kipar koji je poslije Marina Gropellia najdulje radio od svih venecijanskih kipara za naše gradove i u njima proveo niz godina.

Očite crte njegova stila ima raskošan mramorni oltar Gospe od Karmena, koji je izradio na trošak obitelji Sorkočević za crkvu male braće u Dubrovniku, a koji je bio dovršen 1696, tj. prije umjetnikova dolaska u Dalmaciju, svjedočeći o njegovim vezama s tom dubrovačkom vlastelinskom obitelji.¹

Pišući o drugom njegovu dosad nepoznatom dubrovačkom oltaru koristim priliku da ispravim neke podatke iz njegove biografije u vezi s Dalmacijom. Mletački historiograf T. Temanza u svom djelu *Zibaldon*, u kome je 1738. sabrao mnoge podatke o umjetnicima svojega vremena, spominje njegove boravke u Dubrovniku (gdje navodi njegove radove na kapitelima isusovačke crkve i za benediktince) i u Kotoru (gdje je izradio reljefe i skulpture u riznici katedrale sv. Tripuna, glavni oltar u crkvi sv. Klare po narudžbi bračnog para Ivana Bolice i žene mu Vinke rođene Buća i glavni oltar crkve sv. Josipa na trošak g. Rackwicka /sic!/). U Dalmaciju je krenuo jer mu je liječnik Giovanni Altman sugerirao morskog zrak za spolnu bolest. Boravio je zatim godinu i pol kod Sorkočevićih, a zatim nekoliko godina u Kotoru.²

Nejasnoća je u datumu odlaska u Dalmaciju. Temanza naime navodi da je oko 1698. pošao brodom koji je pristao u Splitu, gdje ga je srdačno dočekao generalni providur Zane, a zatim je krenuo za Dubrovnik. Na brodu nisu marili za kipara, ali je providurov doček učinio da ga kapetan broda Gregorina započne jako cijeniti i čak i pružati pomoć, to više što je Cabianca za kapetana postigao neke usluge od providura.

Dok Temanza spominje putovanje, kao što smo rekli, oko godine 1698, generalni providur Dalmacije i Albanije Marin Zane upravljao je od 1702. do 1705. godine,³ tako da bi Cabiancin put u Dalmaciju trebalo prebaciti u 1702. ili 1703. S tim se slaže i jednoipogodišnji boravak u Dubrovniku, u koji se uklapa i oltar o kome će biti riječ, podignut 1703, i boravak u Kotoru između 1703/1704. i 1708. Po F. Juriću, Cabianca je počeo raditi glavni oltar u kotorskoj crkvi sv. Klare prije smrti donatora Ivana Bolice 1704, a oltar je blagoslovio biskup Draga 1708.⁴ I proces zbog kartanja Cabiance i članova njegove radionice s kanonikom Tripunom Pasqualiem, o kome je dokumente objelodanio M. Milošević, odvijao se između 1704. i 1708. U toj svojoj radnji Milošević je nabrojio i Cabiancine pomoćnike: tri brata Torresinia te majstore Checa, Corbeta, Checa Marcolionia, Zorzia Cicognu, Giulia Cesarea Fontanu, Giacoma Bisciona, Giacoma Gastaldia i Momola Padoana.⁵

Ljubaznošću prof. Miljenka Foretića donosim tekst ugovora kipara Cabiance i benediktinskih redovnika sv. Jakova u prijepisu odluke Malog vijeća od 9. kolovoza 1704 (*Diversa notariae*, knjiga 142, 1, 1704-1750), a koji glasi:

Die 5 mensis Augusti 1704

Mandato Illustrissimi et Excellentissimi Domini Domini Rectoris, eiusque Minoris Consilii hic infra erit registrata infrascripta Scriptura attenta recognitione facta per testes fide dignos, et est tenoris sequentis videlicet.

Ragusa 4 Agosto 1703

Con la presente sentenza come che fosse fatta per mano del publico Notaro, o Cancelliere di questa città di Ragusi si dichiara qualmente il Signor Francesco Cabianca Scultore, et Architetto, è rimasto d'accordo col Reverendo Padre Abbate Padre Bernardo Sargo Presidente della Congregazione Meliten-

Sažetak

Na osnovi neobjelodanjenih dokumenata iz Historijskog arhiva u Dubrovniku iz 1704. autor objelodanjuje ugovor istaknutoga mletačkog kipara i benediktinaca samostana sv. Jakova na Višnjici iz 1703. za podizanje mramornoga glavnog oltara te crkve prema drvenome modelu samog umjetnika. Ovaj oltar ne postoji više u crkvi, koja je prestala pripadati benediktincima u doba Napoleonove vladavine. Dokument je međutim važan za datiranje umjetnikova boravka u Dalmaciji, koji je trajao u Dubrovniku godinu i pol, i to od 1702/1703. do 1703/1704, a zatim u Kotoru, gdje je majstor izveo neka od svojih najistaknutijih djela, do 1708.

U članku se objelodanjuje i raskošan barokni drveni okvir (vjerovatno gornji dio oltara), koji se danas nalazi na mjestu nekadašnjeg Cabiancina oltara u crkvi, vraćenoj 1974. kultu, i koji je, s obzirom na svece na slici, možda mogao pripadati bivšem dubrovačkom samostanu sv. Klare.

Dubrovnik, crkva sv. Jakova na Višnjici, gornji dio današnjega glavnog oltara
Dubrovnik, the church of Sv Jakov na Višnjici, upper part of today's main altar

Današnji glavni oltar u crkvi sv. Jakova na Višnjici u Dubrovniku
Today's main altar in the church of Sv Jakov na Višnjici in Dubrovnik

se, e con li suoi Monaci di fare per la loro chiesa di S. Giacomo l'Altare maggiore conforme vien espresso nella presente sentenza.

Li due scalini della predella si faranno di marmo fino di Carara con i suoi belli lavori di macchie rimesse, ben lavorata, e ben confetionata della misura tanto la detta predella come li sudetti scalini, secondo la saguma, e secondo il modello fatto di legno.

Il parapetto con la sua cimasa incavata, e con i suoi intagli, testa di cherubini, cartelle, festoni, Agnus Dei e boconi di soa bolla (?) si fara tutto di marmo fino di Carara con le macchie di rosso di Francia, così ancora le bande di detto parapetto si faranno di stessi marmi, e lavori come d'avanti, e tutto ben lustrato e ben confetionato.

Nažalost, oltar, o kome je riječ u ovom dokumentu i koji ponovno potvrđuje vezu kipara Cabianca i dubrovačke vlastelinske obitelji Sorkočevića-Sorga, više ne postoji. Od oltara se jedino mogu naslutiti izlizani dijelovi baze stepenica.

Zanimljiv je u dokumentu podatak da je oltar bio izveden od kararskog mramora s umetnutim polikromnim mramornim mrljama te da je izraden prema umjetnikovu drvenom modelu, što pokazuje metodologiju Cabiancina rada.

Nakon boravka u Dalmaciji Cabianca se ponovno vraća u Veneciju, gdje 1711. izvodi svoje najbolje djelo: reljefe relikvijara crkve dei Frari u Veneciji, od kojih je po sredini *Pieta* a sa strana *Skidanje s križa* i *Polaganje u grob*. U tim vješto modeliranim mramornim kompozicijama kipar pokazuje svoj

smisao za dramatičnu kompozicijsku strukturu, igre svjetla i sjene i uspio ritam linija, kojih su se elementi već mogli osjetiti u ranijim radovima, a osobito u reljefima moćnika kotorske katedrale.

Kipar kasnije kao da opada u kvaliteti, kao što se može vidjeti iz skulpture Belone na ulazu u Arsenal i iz kipova na pročelju isusovačke crkve u Veneciji te iz kipa Saturna za ljetni vrt u Lenjingradu. Umro je zaboravljen i u siromaštvu u 75. godini.⁶ Na mjestu Cabiancina oltara u crkvi sv. Jakova danas je u prednjem planu suvremeni oltar u obliku menze, a uza zid antependij pokriven vapnom nad kojim visi barokni okvir slike *Sv. Klara i sv. Franjo*, koji je vjerojatno u primarnoj svrsi bio gornji dio nekog oltara. Taj je okvir od pozlaćena drveta, bogato ukrašen baroknom ornamentikom s kartušama, volutama, hermama anđelića, festonima s lišćem i voćem i drugim elementima iz baroknoga dekorativnog repertoara. Kako nije dosad objelodanjen, donosimo mu snimke, a – s obzirom na svece na slici – nije isključeno da je pripadao bivšem samostanu sv. Klare.

Benediktinska crkva sv. Jakova na Višnjici, osnovana u 13. stoljeću zajedno sa samostanom, bila je dokinuta u vrijeme Napoleonove vladavine. Pred kraj su u samostanu živjela samo 3-4 redovnika, a posljednji višnjički benediktinac umro je u dubrovačkom samostanu male braće. U samostanu, u vrijeme njegova sjaja, živjeli su Ludovik Crijević Tubero, Mavro Vetranović i Ignjat Đurđević. Samostan je posjedovao i

golemu biblioteku, od koje je najveći dio stradao 1806. od ruske i francuske vojske. Dio knjiga prodan je u Anconu, dio je spasio fra Inocent Čulić u knjižnici male braće, a manji se dio nalazi u dominikanskoj i u Naučnoj biblioteci u Dubrovniku. Po svoj prilici ukinućem samostana propao je ili uništen i Cabiancin oltar.⁷ Crkva je kasnije ponovno vraćena službi

Božjoj, gdje je bila u funkciji do 1948, kad je u nju smješten Diplomatski arhiv SFRJ. Godine 1974. crkva je opet vraćena kultu i postala župnom, te je tom prilikom postavljen glavni oltar u današnjem obliku, a benediktinski samostan pretvoren u Zavod za zaštitu materijala od utjecaja morske vode i za desalinizaciju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.⁸

Bilješke

1
K. PRIJATELJ, *Contributi per la scultura barocca a Ragusa (Dubrovnik)*, Arte veneta, XXIV, Venezia, 1970, str. 241-243; K. PRIJATELJ, *Neki problemi o slikama i oltarima u samostanu Male braće u Dubrovniku*, Samostan Male braće u Dubrovniku, Dubrovnik-Zagreb, 1985, str. 506-508.

2
T. TEMANZA, *Zibaldon*, ed. N. Ivanoff, Venezia, 1963, str. 44-46.

3
F. BULIĆ, *Serie degli Ecc. mi Provveditori Generali, Sindaci...*, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, LIX, Split, 1926-1927, str. 188.

4
F. JURIĆ, *Glavni oltar u franjevačkoj crkvi sv. Klare u Kotoru*, Strena Buliciana, Zagreb-Split, 1924, str. 503-506.

5
M. MILOŠEVIĆ, *Francesco Cabianca i njegovi suradnici u Kotoru*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 11, Split, 1959, str. 118.

6
O Cabianci vidi osobito: C. SEMENZATO, *La scultura veneta del seicento e del settecento*, Venezia, 1966, str. 30, 40-42, 47, 85, 94-95, 108-109. O Cabianci u Kotoru uz ostalu literaturu vidi: I. STJEPČEVIĆ, *Katedrala sv. Tripuna u Kotoru*, Split, 1938, str. 83; P. VASIĆ, *Scultori veneziani nelle Bocche di Cattaro*, Arte veneta, XIII-XIV, Venezia, 1959-1960, str. 120-126. Od mojih brojnih spomena Cabiancine aktivnosti kod nas vidi posljednji tekst u: A. HORVAT – R. MATEJČIĆ – K. PRIJATELJ, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, 1982, str. 749.

7
O samostanu sv. Jakova na Višnjici vidi: I. OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj I*, Split, 1964, str. 461-465.

8
Fotografije zahvaljujem konzervatoru ing. arh. Matku Vetmi.

Summary Kruno Prijatelj Cabianca's Altar in the Church of St. Jacob (Sv. Jakov na Višnjici) in Dubrovnik

On the basis of an unpublished document from the Historical Archives in Dubrovnik (1704), the author discloses the contract between the notable Venetian sculptor and the Benedictine monastery of Sv. Jakov na Višnjici (1703) regarding the building of a main altar in marble as well as a church after a wooden model presented by the artist. This altar is no more in the church, which has not belonged to the Benedictines since Napoleon's reign. However, the document is significant for the dating of the sojourn of this artist in Dalmatia: he stayed in Dubrovnik a year and a half, from 1702/1703 to 1703/1704, and after that in Kotor, where the artist executed some of his most notable works, up to 1708.

The article also describes a rich Baroque wooden frame (probably the upper part of the altar), standing today in the place of the former altar by Cabianca. The church was returned to the cult in 1974, and the present altar, judging by the saints represented on its painting, could perhaps have belonged to the former Dubrovnik monastery of St. Claire.